Book-Post

47

To,

If not delivered
please return to :

EDITOR,
THE VEDIC PATH,
P.O. Gurukul Kangri,
(U.P.) 249404.

ॐस्वस्तिश्रीगणेशायनमः ॥ ॐनमःपुरुषोत्तमाय ॥ नारायणादिपु ॥१॥ ना०
रुषाच्युतएवहुताः प्रेताः प्रयांतिगतिमत्तुनमेतदाप्तिः ॥१॥ अथातोना व०
रायणबलिकर्मकथ्यते ॥ प्रथमंतत्कर्तव्यतोपियोगिकालमाह ॥ तत्रच
दा पंचदशवर्षैभवतिकेचिन्मृतशरीरदाहानंतरंसूतकांतेप्रेतश्राद्धमस्का
रेणकुर्वंति ॥ तदनंतरंतदस्तितदलाभेषष्ठ्याधिकशतत्रयपलाशपत्र
निर्मितपुरुषाकृतिंपूर्वाविधिदग्ध्वादशपिंडादि ॥ सपिंडनांतंक्रियांकु
वि ३ र्वंतित्याद्युः ॥ पक्षः केचिन्नसपिंडनोत्तरंशर्मविकमीशाचौच्चारणेनकुर्वंती
तत्परः पक्षः तन्नेतरत्रप्रमाणाभावात् ॥ तेषांकारयेद्दाहंनाशौचंनोदक
क्रियां ॥ नविधानंमृतानांचनकुर्यादौर्ध्वदेहिकं ॥ तेषांतादृशमकुर्वीतना

रायणबलिं क्रियां ॥ इत्यादि गारुडपुराणवाक्याद्दाहाद्यं यत्किमपि क्रियते ॥ त
दप्युक्तं प्रेतत्वविमुक्तिहेतोर्ध्वदैहिककर्मणां ॥ यस्यैतानि न दीयंते प्रेतश्रा
द्धानि षोडश ॥ प्रेतत्वं सुस्थिरं तस्य दत्तैः श्राद्धशतैरपीति वाक्यात्प्रेतत्ववि
मोचनजनकतया कर्तव्यताविषयत्वेनादृष्टे वानुष्ठेयत्वान्नारायणबलिश्रा
द्धिकं पिंडदानं च प्रेतस्यो यत्प्रदीयते नोपतिष्ठति तत्सर्वमंतरिक्षे विनश्यती
ति वाशिष्ठवाक्यात्प्रेतत्वविनाशघटिकौर्ध्वदैहिकसंप्रदानत्वयोग्यताप्रति
बंधकदुर्मरणमृतानां तत्संप्रदानत्वयोग्यतासंपादकतया कर्तव्यताविष
यत्वेन सपिंडनोत्तरमपि तत्कर्मादित्याद्याद्यपूर्वीभंगापत्ते श्लोत्तरपक्षस्थे
वक्ष्ये स्त्वात ॥ न च न तेषां कारणोद्दाहं पश्चात्तु तलकः कार्यं श्वेतादिवाक्य
विरोध इति वाच्यं ॥ तेषां चतुर्दुर्मरणमृतानां नारायणबलिव्यतिरेकेण सर्व

कर्मणां प्राप्तभाववोधकानां तदावश्यकत्वप्रतिपादकत्वेन सपिंडनादूर्ध्वं ॥२॥ ना
मेव तत्कर्म कर्तव्यमिति नियमविधित्वाभावात् ॥ न चानादिनिधनं देवं व
धोरुसूत्रकारगदाधरं ॥ मत्त्वयं पुंडरीकाहं प्रेतमोक्षप्रदं भजे इत्यादिना
पिनावाप्ययं पुत्रः पुनः प्रेतशब्दप्रवणात् सपिंडीकरणं यावत् प्रेतः ॥ प्रेत
इति श्रुतिः ॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वं दर्शमेव मोदिशब्दप्रागितिवाक्यात् सपिंडनो
त्तरं तन्निवृत्तेर्नियमविधिरेवेष्टव्य इति वाच्यं ॥ तस्य स्वकृते प्रयोगदर्शनेन च प
केनापायणवलिमंतरेण तत्प्रश्नभावात् तद्भावाभावप्रतिपादनपरत्वा ४ या
नियमविधौ प्रयोजनाभावात् ॥ तस्मान्नानाप्रकोसिद्धत्वात् तत्परत्व ए
कर्तव्य इति सिद्धं न चात्र प्रमाणाभावोपि शंकनीयो ॥ नांदीश्राद्धवत्परं
॥२॥ परोपदेशस्यैव प्रमाणत्वात् ॥ पदार्थस्तु सोपि पदार्थापितस्य वाजसने

पिव्यतिरिक्तविषयत्वाद्वाजसनेपिभिर्निसोंगीकार्यः॥ तान्त्रिवंधेषु तथा
दर्शनाद्दिति तु येकेचिद्वाजसनेपिनः प्रमाणाभावेपि यद्देवंदेतितल्लो
कमूलकत्वात्सार्वजनहोमीयं वाध्वर्युः॥ परिगृहीतास्तिइति प्रमाणमेव प्रति
भाति॥ अन्यथा तस्य निश्वसितमेतदृग्वेदो यजुर्वेदः॥ सामवेद इतिश्रुत्या
सर्ववेदकारणस्य भगवतो नारायणस्य तदनुयायिनां वसिष्ठादीनां च सर्वशास्त्र
सारधारणेपि न पूर्वपक्षप्रतिपादनं व्यर्थमेव संगच्छते॥ नित्याद्दिराकरोपि
भगवद्भुक्तमार्गेण पूर्वपक्षमेवाहयदिवास्यान्त्रिबंधे॥ एवं निरूपणभावा
द्वाजसनेपिव्यतिरिक्तविषयत्वं पूर्वपक्षस्येति वक्तव्ये तदा तामतिदुर्मेधम
तानासाहैर्नारायणवालिमकृत्वा किंचिन्नादरणीयं॥ इतिमनस्यभिसंधा
यायैकदानाद्यतर्हि॥ इति श्राद्धविवेककृद्भिः धरोवदन्नुपहसति तस्मा

त्सर्वेषुइदत्तिला त्यया स्मात्यनिवं धेषु तन्मपह प्रतिपादनाभावाद्वाद्धप २ न॰ ॥ व॰॰
त्वांगीकमेपुक्तदत्यलमतिविलावेल ॥ अथनारायणवल्यर्हाः पितपेता
मदः घ मित्यागिनः ॥१॥ गोचर ॥२॥ ग्लामसीम ॥३॥ तडागा ॥४॥ रोम ॥५॥ गहू
रा एणं घां मेकोः ॥६॥ चांडला ॥७॥ ब्राह्मणघातिकाः ॥८॥ उदकेनमृताः ॥९॥
सर्पदंशेनमृताः ॥१०॥ विद्युत्पातेनमृताः ॥११॥ अग्निदग्धाः ॥१२॥ दंष्ट्रिभिर्हि
ताः ॥१३॥ पशुभिर्हताः ॥१४॥ उद्बंधनमृताः ॥१५॥ विषभक्षणेनमृताः ॥१६॥ श
स्त्रेणहताः ॥१७॥ आत्मघातिनः ॥१८॥ विसूच्यादिरोगेणमृताः ॥१९॥ महारो
गेनमृताः ॥२०॥ पापरोगैः ॥२१॥ हस्तिभिर्हताः ॥२२॥ लुप्तपिंडाः ॥२३॥ पर्वता
द्विच्युताः पतिताः ॥२४॥ भिक्षाहिपात्रेनमृताः ॥२५॥ रजस्वलादिदोषेमृता ॥२६॥
॥३॥ नमृतोमेमृताः ॥२७॥ अंतरिक्षेमृताः ॥२८॥ मस्तकास्थी ॥२९॥ कीकरेपरोम

ताः ॥ ३० ॥ भृगुग्न्यग्निर्दग्धाः ॥ ३१ ॥ विहिताचारवर्जिताः ॥ ३२ ॥ एतेषामप
मृत्युप्राप्तानां हताकृति ॥ नारायणबलिं कृत्वानंतरं शरीरास्थि घृतेनाभ्युक्ष्य
वस्त्रेणाच्छाद्य दहेत् ॥ अस्थिलाभाभावे पर्णनरदाहः कर्तव्यः स चाप्यनु
पयुक्तोऽपि प्रसंगप्राप्यतो निरूप्यते ॥ तद्यथा पूर्ववच्छरत्रातेन पुरुषाकारं
निर्माय तदंगेषु सत्र्यधिकपलाशपत्रशतत्रयं यथाविभागं विन्यसेत् ॥ वि
भागस्तु शिरसि ॥ ४० ॥ ग्रीवायां ॥ १० ॥ भुजयो ॥ १०० ॥ अंगुलिषु ॥ १० ॥ उरसि २०
जठरे ॥ २० ॥ शिश्ने ॥ ४ ॥ वृषणयोः ॥ ६ ॥ ऊर्वोः ॥ १०० ॥ जानुजंघयोः ॥ ३० ॥ पादां
गुलिषु ॥ १० ॥ पादयो ॥ १० ॥ एवमंगानि रचयित्वा कृष्णसारचर्मणा संवेष्ट्य
ऊर्णसूत्रेण बध्वा यवपिष्टेनानुलिप्य तेष्वंगेषु तत्तदंगोक्तद्रव्याणि स्थापये
त् ॥ तानि च शिरसि नालिकेरं तालुके तुंबीं मुखे पंचरत्नं ॥ जिह्वायां क

हलीकलं ॥ मन्वेषु नालिकां घ्राणे वालुकां घानुस्थाने पित्तलं ॥ गात्रेषु ॥४॥ का...
मनःशिलां ॥ संधिषु तिलचूर्णं ॥ मांसस्थाने यवपिष्टं ॥ शोणिते मधु व...
केशेषु मांसी ॥ त्वचमृगत्वकू ॥ कर्णयो स्तालपत्रं ॥ स्तनयो गुंजा ॥ नासि
कायं कमलं ॥ नाभौ कमलं ॥ वृषणयो वृंताकं ॥ लिंगस्थाने मणपयंत्लिंगं
नाभौ घृतं ॥ कौपीने त्रपु ॥ नेत्रे मुक्ताफलं ॥ नेत्रकोणयो सिंदूरं ॥ नख
स्थाने कपर्दिकाः ॥ हृदये स्वर्णं ॥ एवं पर्णनरं रचयित्वा कुंकुमेन विलिप्य
कर्पूरागुरुभिः धूपयित्वा माल्यैरलंकृत्य सर्वौषधिपुतं कृत्वा सुगंधवा
रिणा सिक्त्वा शालिग्रामशिलोद्दकैः शिरो मे श्रीरीरं मंमेव रूणेति मंत्राभ्यां
पवित्रीकृत्य ॥ ॐ इमं मे वरुण अभ्युधिः रुवमण्यांचमृडयत्वा मवस्युरा
॥४॥ चके ॥ तद्वा मिसप्तधान्या हानादि यथाविधि कार्येत् ॥ ततस्तं यथाविधिर

ऽधाद्दशपिंडादि सपिंडनांतांक्रियांकुर्यात्॥ अशौचं चात्र त्र्यहं मासिषडा
हे पैतावदेव॥ मासंगकं परिसमाप्य प्रकृतमनुसरति॥ अथ प्रयोगः॥ को
रूपणबलिं चिकीर्षुर्यजमानस्तदधिकारसिद्ध्यै देहशुद्ध्यर्थं वा स्नाण
ह्मणाय प्राशंकेणपत्रीपुरश्चरणं कुर्यात्॥ देवो भूत्वा देवान्यजेदिति श्रु
तेः॥ कृत्वा कृष्णबलिं चैव पुरश्चरणपूर्वकं॥ जपहोमैस्तथा दानैः प्रकुर्वीत दे
हिसोधनमिति स्मृतेश्च॥ ततः श्राद्धदिने तीर्थे स्नात्वा कृतनित्यक्रियः
श्राद्धदेशमागत्य स्वदेहस्य पंचभूसंस्कारं विधाय॥ विद्याशीलसंपन्नान्गुरू
णाविद्वः॥ कर्मज्ञान्ब्राह्मणानाहूय प्रक्षालितपाद्रुपाणीः स्वासने उपविश्य गि पा दः ३
चम्य॥ कुशत्रयतिलजलान्यादाय॥ ॐ अद्येत्यादि स्मृत्वा ऽमुकगोत्रस्यापि
तुरमुकप्रेतस्य प्रेतत्वविमुक्तिहेत्वौर्ध्वदेहिकसंप्रदानत्वयोग्यताप्रतिबं

धनवृष्टिविद्युद्वृक्षनिमित्तपर्वतादिपातवृक्षादिपातनाग्निदग्धजलम ॥ प्रना ॥
ग्नशस्त्रघातकंठग्रहविषभक्षणोद्बंधनविप्रम्लेच्छादिहस्तवृश्चिकस ना०
र्पव्याघ्रशृंगालादिदंष्ट्रशनोंह्लेचवक्रुध्यादिमहापापरोगविसूचिदंष्ट्रिशृंगार ण २
अश्वलादिस्त्रीसंगपतितसंसर्गंतरिक्षादिमरणविस्मृतकीर्त्यादिसंस्कार
रहितादिकनिमित्तकदुर्मरणजन्यप्रेतत्वनिवृत्तिपूर्वकोर्द्ध्वदेहिकसंप्रदान
त्वयोग्यतासिद्ध्ये ॥ नारायणबलिंश्राद्धमहं करिष्ये ॥ तदंगत्वेन गणेशादिपू
जनं च करिष्ये ॥ इति संकल्पं कुर्यात् ॥ सपिंडेनोत्तरं कर्तव्यसंकल्पवाक्ये श्रा
द्धमिति पाठोल्लेखः कर्तव्यः ॥ ततः सर्वतोभद्रमंडले गणेशादीन्संस्थाप्य
वि२ तत्तन्मंत्रैर्देवान्संपूज्य ॥ अथ विष्णुपूजां वैदिकमंत्रैः षोडशोपचारैः सं०पू०उ०
॥५॥ नामर्ण्येनं कुर्यात् ॥ ततः प्रार्थनं कुर्यात् ॥ ॐ इह कृतं मया घोरं ज्ञातमज्ञात ।
शालग्रामशिलायां श्रीभगवंतं नामरूपैः परब्रह्मस्तोत्रप्रकारेण २

किल्विषं जन्मतोऽद्य दिनं यावत्तस्मात्त्यफाल्गुनी हिमां ॥ विलोक्य तव मंत्रसादेन
स्वगिलेऽकं सगच्छतु ॥ अपराधसहस्राणि लक्षकोटिकृतानि च ॥ नश्यंतु
तत्क्षणाद्देव तव पूजनात्ततः ॥ नारायणाय नमस्तुभ्यं मूर्तामूर्तिस्वरूपिणे
वासुदेवानृसिंहाख्य कपिल दिव्यभूधर वाराहाच्युत देवेश लक्ष्मी
कांत नमस्ते मुरारे ॥ कार्त्तिकेणेन मस्तुभ्यं पद्मे नाभेन ते नमः ॥ इति मार्षि
पेत् ॥ ॐ वरुणस्योत्तंभनमसि वरुणस्य स्कंभसर्जनी स्थो वरुणस्य ऋ
तसदनमसि वरुणस्य ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमासीदेति
मृद्भिः जलेन च स्नापयित्वा ॥ पुरुषसूक्तेन पुनः प्रत्येकं स्नापयेत् ॥ त
तः गंधाक्षतपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलादिकं ॥ ॐ गंगेत मादिऋषिभ्यो
नमः ॥ ततो गोदानं कृत्वा ॥ तस्य माहात्म्यमाह अतिमः समानेयः ॥ तास्तांस्वरूपंव
ॐ इरावती धेनुमती हि भूतं सूयवसिनी मनवे दशस्या व्यस्तं
भ्ना रोदसी विष्णवे ते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥

प्या ॥ सौवर्णं कार्यद्विष्णुं ब्रह्माणं रौप्यकं तथा ॥ रुद्रं ताम्रमयं कुर्या ॥ द ना ॥ व..
द्यमं लोहमयं तथा ॥ प्रेतं सीसमयं कुर्यात् प्रतिमास्थापनं यथा ॥ ऽयवकास
कीऽपि प्रतिमाः सौवर्णेन कार्यः ॥ तथा चोक्तं सौवर्णं सर्वदैवत्यं सर्वदेवा
त्मकेनलः ॥ सर्वदेवमयो विप्रः सर्वदेवमयो हरिः ॥ प्रत्नमाने कोनकः ॥ पल
मानेचार्द्धेन पादेन वा यथाशक्ति तु ॥ देवतां च प्रतिमां वित्तशाठ्यवर्जिताः ॥
सर्वस्तु वर्णाभावे ॥ सुवर्णकर्मको विष्णुर्ब्रह्मा रौप्यपलेन च ॥ रुद्रस्ताम्रार्द्ध
पलेन यमो लोहमयस्तथा ॥ चतुःषष्ठपलंमाने तस्युत्पष्टस्तु सीसजः
इति प्रतिमामाने ॥ ॐ कुशादिकमादाय ॥ ॐ अद्येत्यादि अमुकमास इत्यादि देश
कालादि स्मृत्वाऽमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य ऽमुकदुर्मरणेन निमित्तक
दुर्गतिनिवारणपूर्वकोर्द्ध्वदेहिकसंस्कारान्तत्वयोग्यतासिद्धयेऽद्येवकर्तव्यना

13

रायणीयवल्यंगम्भूतनक्षत्रविल्वरुद्धयसमेतानां प्रतिमाः स्वस्वमंत्रैर
हं पूजयिष्यइति ॥ ततः श्वेतीद्विचतुर्द्विहस्तु गंधमधुगंगोदक घृतपूरितां
श्वेतरक्तकुंभान् ॥ यथाक्रमं गोधूममाषतंदुलमुद्गानामुपरिसंस्थाप्य
यंचमेच जलपूरितं ॥ कुंभेति तानां उपरमघो स्थापयित्वा गंधपुष्पादि
भिर्मर्च्य वासोभिः पुष्पमाल्यैरलंकृत्य तदुपरि ब्रह्मादीनां प्रतिमाः सं
स्थाप्य पूजयेत् ॥ तत्र मंत्रः ॥ ॐ ऋतेनमनसावयं देवस्य सवितुः सवे स्व ग्या
यशः श्रया इति मंत्रेणावाह्य ॥ ॐ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि र
ता बभूव ॥ यत्कामस्ते जुहुमस्तन्नोऽस्तु वयंस्याम पुष्पपितासावस्य पितावय
ॐ स्याम पतयो रयीणाम् ॐ स्वाहेति मंत्रेण स्नापयेत् ॥ ॐ ब्रह्मयज्ञानं प्रथ
मं पुरस्ताद्विसीमतः सुरुचो वेन आवः स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सत

ग्र स्नाते

अग्नयेनिमस्त्वाविवइति श्वेतवस्त्रेण संवेष्ट्य पूर्वदिशि कलशोपरि सं ॥ का॥
स्थाप्य ॥ ॐब्रह्मनित्वायस्यजेतास्नूक्तस्यकेधितनवंचजिन्वविश्वंतद्ब्र व
ह्मे मुवदंति देवाःदहहुदेमविप्रेभ्रुवीनः सावित्र्यापुर्विश्वकर्मा योनः पितान
स्य ४ पतेब्रह्मनोदेहिहि इति गंधादिनाभ्यर्चयेत् ॥ ततः सौवर्णीं विष्णुप्रतिमां संपू
जयेत् ॥ ॐ विष्णोरराटमसि विष्णोः श्नप्त्रेस्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवो
सि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा इत्यावाह्य ॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे
पदं समूढमस्य पांसुरे ॥ इति मंत्रेण स्नानादिकं कारयित्वा पीतवस्त्रेण सं
वेष्ट्य पश्चिमदिशि कलशोपरि स्थापयित्वा ॥ ॐ त्र्गनयामादिवीतयेगृणा
नोहव्यदातयेनिहोतासत्सुबर्हिषि इति गंधादिनाभ्यर्चयेत् ॥ ततः ताम्र
॥ प्रतिमायां रुद्रं पूजयेत् ॥ ॐ नमस्ते रुद्र मन्यव उतोत इषवे नमः ॥ बाहुभ्या

मृतते नमः ॥ ॐ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मती
र्यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरं इति मंत्रे
ण स्नानादिकं कारयित्वा रक्तवस्त्रेण संवेष्ट्यो न हि दिशि कलशोपरि संस्था
प्य ॥ ॐ नमः शंभवाय च मयोभवाय च नमः शंकराय च मयस्कराय च
नमः शिवाय च शिवतराय चेति गंधादिनाभ्यर्चयेत् ॥ ततो लोहित पी
त मूर्तिमापूजयेत् ॐ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे देवस्त्वा
सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि अर्चिरसि तपोसि इत्य शोचर
कस्य ॥ ॐ यत्ते समानः समनसः पितरो यमराज्ये तेषां लोकः स्वधा नमो य सि
ज्ञो देवेषु कल्पतां ॥ इति मंत्रेण स्नानादिकं कारयित्वा कृष्णवस्त्रेण संवे
ष्ट्य दक्षिण दिशि कलशोपरि संस्थापयित्वा ॥ ॐ यमाय त्वाङ्गिरस्वते पितृमते स्वरे

स्वाहा घर्माय स्वाहा घर्मः पित्रे इतिगं धादिकान्यर्चयेत्॥ ततः सीसकम
यी प्रेतपतिमांर जपेत्॥ ॐ अकृतकर्मकृतः सहकाचमयेभ्युर्वैरस्वाकाद्या
ॐ ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु मामकाः तेषां श्रीर्मयि कल्पतामस्मि
ल्लोके शतं समा इतिस्नानुदिकं कायिकं कृत्स्नं वस्त्रेणसंवेष्य॥ मध्य
कोल्लकोपरि स्थापयित्वा॥ ततः पंचोपचारैः पूजयेत्तत्कोष्ठ॥ ॐ धूरसि धूर्
व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान् धूर्वति तं धूर्व यं वयं धूर्वामः देवानामसि वह्नितमं सस्नि
तमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूतमम् इति धूपः॥ ॐ अग्निर्ज्योतिः ज्योतिर
ग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा, अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वा
हा सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा॥ इति दी
पः॥ ॐ पूर्णा दर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत वस्नेव विक्रीणावहा इषमूर्ज
...तीये पुरुषस्य ... उनर स्वात् ... ये रु ... कर्म ...
यं दह ... स्वाच ... कल ... इत्याद्या ... न ... स्य मंत्र

पित्रे दत्वा ॥ सव्येन पूर्वरेकाहशं विन्यसेद्दद्यात् ॥ ततः कुशमूले करं कोष्ठ २१ ना... व...
द्धिराचम्य हरिं स्मरेत् ॥ ततो देवस्थाने मंत्रविनेव स्मा सविधायापसव्येन
पित्रस्थाने समंत्रकं कुर्यात् ॥ ओं अत्र पित्र माद॰ति ॥ ततः सव्येन पूर्ववहत्ता
वाशिष्टावनेजनजलपुतेकारद्रश पुटकानां मध्ये देके पुटस्कंवामहस्ते ग
हीत्वा ॥ दक्षिणहस्तेन कुशत्रयपवजलान्यादाय ॥ ओं अद्यविष्णो एका
दशरैवतस्याद्धे पिंडे अत्यवनेजनं नमः ॥ इति मध्यमविष्णुपिंडोपरि म
त्यवनेजनजलं दद्यात् ॥ ततोऽपसव्येन नीवीवस्त्रे स्पसव्यं कृत्वाचामेत्
ततो विष्ण्वादिनवपिंडे सूत्रं बध्वापसव्येन दशमे प्रेतपिंडे सव्येन तु एकादशे
कादशे विष्णुपिंडे च सूत्रं धारयेत् ॥ कुशत्रयपवजलान्यादाय ॥ ओं अद्य
२१ विष्णो एकादशरैवतस्याद्धे पिंडे एतत्ते वासो नमः ॥ एवं नवपिंडे स्वऽपसव्ये

द्यात ॥ कुशान्नयययवजलान्यादाय ॥ ॐ अद्य विष्णो एकादशाहे वतस्माद्दे
पिंडस्थाने ऽत्रावनेनिक्ष्व ते नमः इति विष्णुपिंडस्थाने ऽवनेजनं दद्यात ॥ एवं
शिवयमसोमराजहव्यवाहनसोमकालरुद्रऋषिभ्योदत्वा ॥ ऽ११ सव्येने
वतिलजलगंधपुष्पपुतेदशमं च प्रेतायदत्वा ॥ सव्येनपुनरेकादशं
विष्णवेदद्यात ॥ ततो घृतमधुतिलपुते नयवचूर्णैनैकादशपिंडानति
र्मायकुशान्नययवजलान्यादाय ॥ ॐ अद्य विष्णो एकादशाहे वतस्माद्दे एष
तेपिंडो नमः ॥ इति प्रथमंपिंडं विष्णवेदद्यात ॥ एवं शिव ॥ २ यम ॥ ३ सोमरा
ज ॥ ४ ॥ हव्यवाहन ॥ ५ ॥ सोम ॥ ६ ॥ काल ॥ ७ ॥ रुद्र ॥ ८ ॥ ९ ऋषिभ्यो ॥ १० दत्वा
ऽ११ सव्येनप्रेतकातिलजलान्यादाय ॥ ॐ अद्यामुकगोत्रपितरमुकप्रे
तएकादशाहे वतस्माद्दे एषपिंडस्तेमयादीयते तवोपतिष्ठतामितिदशमं

कृष्णीतपेयपानामगोत्रायब्राह्मणायदातुमहमुत्सृजे ॥ इत्याचा २९ ना..
र्यायदद्यात् ॥ ततःदक्षिणांच ॥ ततःजपदक्षिणांदानेब्राह्मणभोजन व..
संकल्पः ॥ ब्राह्मणेभ्यःपूर्णपात्रंदानं ॥ ॐ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत
वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जंशतक्रतोरिति ततः फलपुष्पसमन्वि
तंघृतंसुवर्णंदाय ॥ ॐ मूर्द्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतआजात
तमग्निंकृवधंसंम्राज्यमाधीतिंजनानामासेनापत्रेंजनपंतुदेवायस्वा
हा ॥ इतिमंत्रेणपूर्णाहुतिंदत्वा ॥ अभिषेकतिलकमंत्रपाठंकुर्यात् ॥ यथा
ॐ समुद्रज्येष्ठासलिलस्यमध्यात्पुनानायंतुविश्रमानाः इन्द्रोयावज्री
वृषभोरराटताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ १ ॥ ॐ याआपोदेव्याः उतवायाः
॥२९ स्रवंतिखनित्रिमाः उतवायाऽस्वयंजाऽसमुद्रार्थायाः शुचयःपावकाः २
पावकास्ताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥

दोषनिवारणपूर्वकोर्ध्वदैहिककर्मसहितत्वयोग्यतासिद्धयेनारायणबल्यंग
भूतामिमां घटस्थां ब्रह्मणो राजितप्रतिमां सोपकरणां ब्रह्मप्रीतये संप
दाममगोत्रापन्नाब्राह्मणायदातुमहमुत्सृजे । इति ब्रह्मप्रतिमोद्धारः । ए
वमे इमां घटस्थां हिरण्मयीं विष्णुप्रतिमां सोपकरणां विष्णुप्रीतये । इमां
घटस्थां ताम्रमयीं रुद्रप्रतिमां सोपकरणां रुद्रप्रीतये । इमां घटस्थां लोहि
मयीं यमप्रतिमां सोपकरणां यमराजप्रीतये । इमां घटस्थां सीसमयीं प्रेतप्र
तिमां सोपकरणां प्रेतप्रीतये । ततो गोदानपूजनादिकं विधाय । कुशान्य
तिलगोपुच्छजलान्यादाय । ॐ अद्येत्यादि स्मृत्वा अमुकगोत्रस्य पितुरमु
कप्रेतस्यामुकनामितकर्तुरमरणजन्यदोषनिवारणपूर्वकमोक्षकामइ
मां गां नारायणबलिफलपूर्णताप्रिकामं यथाशक्त्यालंकृतां ब्रह्मविष्णु

युज्यः मत्क इति मंत्रेण जले निक्षिप्य ॥ ततः स्वस्तिकवाचनं ॥ रुद्राध्यायं नमो

च जपित्वा ॥ जपदशांशतो होमः ॥ होमांते च ग्रहपूजनं कुर्यात् ॥ ततो द व

धिमाषवनिर्मितैः पिंडैरिंद्रादिदशदिक्पालेभ्यो बलिं दद्यात् ॥ कुशत्रयय २८

वजलान्निबलिपिंडं चादाय ॥ ओं दधिमाषबलिः मया पूर्वस्यां दिशि रक्षा

हीपोयं प्रतिगृह्यतामेषबलिरिंद्राय नमः ॥ इति पूर्वदिशि इंद्राय बलिं दत्वा

अनेनैव क्रमेण अग्नये आग्नेयां ॥ यमाय दक्षिणस्यां निऋतये नैऋत्यां वरु

वरुणं णाय पश्चिमायां ॥ वायवे वायव्यां ॥ कुवेराय उत्तरस्यां ॥ ईशानाय ऐशान्यां

२८ दे ईशान्यपूर्वयोर्मध्ये [illegible] ॥ नैऋत्यपश्चिमयोर्मध्ये [illegible] ॥ इति दत्वा दे नंतरं

वपालेभ्यो बलिं दाने ॥ ततः प्रतिमादानं कुर्यात् ॥ कुशत्रयतिलजलान्या

॥ दाय ॥ ओं अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्यामुकनिमित्तकदुर्मरणजन्य

ब्रह्मणे २

माधवप्रीतये एष बली माधवाय नमः २

मंत्रैः दद्यात् ॥ तत्र क्रमः ॥ कुशपात्रे यवजलानि बलिपिंडं चादाय ॥ ॐ अ
द्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्य देहद्वारणकाम एष यवचूर्णघृतम
धुप्लुतबलीः केशवप्रीतये एष बलिः केशवाय नमः ॥ इति प्रथमं बलिः
केशवाय दद्यात् ॥ अनेनैवान्येभ्योपि दद्यात् ॥ ॐ नारायणाय नमः ॥ ॐ वि
ष्णवे नमः ॥ ॐ मधुसूदनाय नमः ॥ ॐ त्रिविक्रमाय नमः ॥ ॐ वामनाय नमः
ॐ श्रीधराय नमः ॥ ॐ हृषीकेशाय नमः ॥ ॐ पद्मनाभाय नमः ॥ ॐ पुरु
षोत्तमाय नमः ॥ इति बलीन् दत्वा ॥ गंधादिनाभ्यर्च्य ॥ चंदनाक्षतपुष्प
धूपदीपनैवेद्यदक्षिणां ताम्बूलं निधाय ॥ ॐ विष्णुः प्रीणातु इत्युक्त्वा ए
कादशदैवतमाद्यपिंडधारकैरेकादशमंत्रैः प्रत्येकमेकैकं बलिं जले
क्षिप्त्वा पश्चादिमं च बलिं ॥ ॐ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे इंद्रस्य
गोविंदप्रीतये एष बली गोविंदाय
नमः ४

पूजनं ॥ ३ ॥ ॐ यमायेति यमपूजनं ॥ ४ ॥ ॐ नकानककरमेति प्रेतपूजनं ॥ ५ ॥ २ हस्ता
ततः पंच दैवतं श्राद्धं कुर्यात् ॥ तत्र देवताश्च ब्रह्म विष्णु शिव यम प्रेत नामा व
नः सर्वविधिपूर्ववत् धान्यमंत्रेषु विशेषः ॥ ॐ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य दे
वमृत्विजं होतारं रत्नधातमं इति मंत्रेण ब्रह्मपिंडोपरि जलधारां दद्यात्
५ इदं ॐ विष्णुरिति विष्णुपिंडे ॥ ॐ नमस्ते रुद्र मन्यव इति रुद्रपिंडे ॥ ॐ यमाय त्वा
इति यमपिंडे ॥ ॐ प्रेत जायत्त नर इंद्रो वाशामि यच्छतु उग्रा वः संतु वाह
वो नाघृष्या यथासथा ॥ इति प्रेतपिंडे दक्षिणादाने च विशेषः ॥ ब्रह्मपिंडे
भूमिं ॥ विष्णुपिंडे गां ॥ शिवपिंडे वृषभं ॥ यमपिंडे महिषीं ॥ प्रेतपिंडे सामर
णादि महादानादिकं च ॥ ततो द्वादशसु स्थानेषु पूर्वाग्रान् कुशाना
॥ २६ स्तीर्य ॥ यवचूर्णेन घृतमधुप्लुतं द्वादश बलिपिंडान् केशवादि द्वादशना

शृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभि
र्व्यशेमहिदेवहितंयदायूरितिपिंडान्विसर्जयेत् ॥ इतिकुशैर्लघुकेनोप्र
क्षिपेत् ॥ ततः पात्राण्युत्तानीकृत्यदक्षिणांचकुर्यात्रयवजलान्यादाय ॥ ॐ
अद्यैकादशाहदैवतश्राद्धेविष्णोः कृतैतच्छ्राद्धप्रतिष्ठार्थमिमंस्ववर्णमग्नि
दैवतंयथानामगोत्रायब्राह्मणायदातुमहमुत्सृजे ॥ एवमन्येभ्योपिदद्या
त् ॥ पितृपूर्वंदेवविसर्जनं ॥ ॐदेवताभ्यइतित्रिर्जपः ॥ अपसव्येनदीपनिर्वा
पणंहस्तपादप्रक्षालनं ॥ सव्येनाचमनं ॥ प्रमादादितिपाठः ॥ श्राद्धीयवस्तू
नांब्राह्मणेभ्यः प्रतिपादनंसर्वत्रसव्यापसव्यक्रियापूर्ववदेव इत्येकादश
दैवतश्राद्धं ॥ ततः स्नात्वाचम्यविष्णुपूजनंकृत्वा ॥ ब्रह्मणादिपंचदेवता
नांपूजनं ॥ १ ॥ ॐविष्णोरराडितिविष्णुपूजनं ॥ २ ॥ ॐनमः शंभवायेतिरुद्र

ज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवेति दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं रध ना
तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु॥ इति नवमे॥ ९॥ ॐ याः फलिनीर्या अफला व..
अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः बृहस्पतिप्रसूतास्तानो मुंचंत्वंहसः॥ इति
दशमे॥ १०॥ ॐ विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा॥ इत्ये
कादशे॥ ११॥ ततः एकादश सप्त पंच वा पदानि दद्यात्। कुशत्रयतिलजला
न्यादाय॥ ॐ अद्येत्यादि अमुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतस्यामुकदु
र्मरणनिमित्तकदुर्गतिनिवृत्तिपूर्वकोर्द्ध्वदेहिकसंप्रदानत्वयोग्यतासिद्ध
ये कर्तव्यनारायणबलि अंगत्वेन मानि पदानि विष्णुदैवतानि यथाकालगो
त्रेभ्यो ब्राह्मणेभ्योऽहं तु मह मुत्सृजे॥ इति दद्यात्॥ ततः ॐ भद्रंकर्णेभिः

ज्योतिः पृथिवीं भस्मनापृण स्वाहा ॥ ओं समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा ॥ अनाधृ
ष्याय त्वा वाताय स्वाहा ॥ प्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा ॥ अवस्यवे त्वा
वाताय स्वाहा ॥ अशिमिद्राय त्वा वाताय स्वाहा ॥ इति पंचमे ॥ ५ ॥ ओं अग्निर्ज्यो
तिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा ॥ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा ॥ अग्निर्वर्चो ज्यो
तिर्वर्चः स्वाहा ॥ सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ज्योतिः स्वाहा ॥ इति षष्ठे ६ ॥
ओं हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् स दाधार
पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ इति सप्तमे ॥ ७ ॥ इषे त्वोर्जे
त्वा वायवः स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मण आप्यायध्वमघ्न्या
इन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा वस्तेन ईशत माघशंसो ध्रुवा
अस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून् पाहि ॥ इत्यष्टमे ॥ ८ ॥ ओं प

डेषु सव्यादिक्रमेण वक्ष्यमाणमंत्रैर्जलधारां दद्यात् ॥ मंत्रा यथा ॥ ॐ ॥ रथ ना वं
ये के देवासइमं देवामंमत्स घृतेमा ... देवासत्याशिषो यज्ञियकासो हवा
मह इति मंत्रेण ॥ प्रथमं विष्णुपिंडे जलधारां दद्यात् ॥ ॐ उपकामग्र मर
हीतास्यादित्येभ्यस्त्वा विष्णुरुरुगायैष ते सोम तं रक्षस्व मा त्वा
दभन् ॥ इति द्वितीये ॥ २ ॥ ॐ एतेना यावतश्च तत्तुरीयं भुरण्यंतं जनानं तु
त्वं वरुण पश्यसि ॥ इति तृतीये ॥ ३ ॥ ॐ ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्या मद
मध्येकादश स्थाप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वं
इति चतुर्थे ॥ ४ ॥ ॐ समुद्रं गच्छ स्वाहांतरिक्षं गच्छ स्वाहा छंदांसि गच्छ स्वाहा द्या
वापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा ॥ सोमं गच्छ स्वाहा ॥ दिव्यं नभो गच्छ
स्वाहा ॥ अग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा ॥ मनो मे हार्दि यच्छ दिवं ते धूमो गच्छतु स्व ॥ श्रा

नमोदकतिलजलान्यादाय ॥ ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतैक
द्दिशैदैवतस्मादे पिंडएतद्दृ ते मया दीयते तवोपतिष्ठतां ॥ इतिपित्रे
प२ सव्यादर्त्येनसव्येनभुजेनविस्रवेद्द्यात् ॥ ततः पूर्ववत्तस्यैकेपिंडे स्रगंध
दिदानं ॥ ततस्तत्पिंडसमीपे तत्पिंडशेषान्नंविकिरेत् ॥ ततोऽपसव्येनप्रे
तपात्रेशिवाआपःसंतुइत्यादिकक्रमेणजलपुष्पादिदानानिदद्यात्
मोदकादिकमादाय ॥ ॐ अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकप्रेतस्यैकोद्द
ष्टदैवतस्मादेदत्तैतत्तदन्नपानादिमुक्तामनुपतिष्ठतां ॥ इत्यक्षयोदकंद
द्यात् ततः सव्येन ॥ ॐ अघोरः पितास्तु इति प्रेतपिंडे दूर्वांगंजल
धरांदद्यात् ॥ ततः ॐ गोत्रंनोवर्द्धतां इतिपठित्वाशिषंमार्थयेत्
ततस्तकौषधिपुतजलेसंपर्कपात्रेणगृहीत्वाविप्रयादिएकाद्दशपिं

तंजलंच ततो चोपनीयाऽपसव्येन पित्रकर्मे सव्येनद्वितीयविष्णुपात्रेपरि २३ का..
विष्य एवमेकैकं परि मधुवातेति मधु हत्वा हस्ताभ्यामन्नपात्रमालभ्य पृथिवी व..
ते ॥ इति मंत्रं पठित्वा इदमन्नादि विष्णुर्हव्यं रक्षस्व उपकारवेशपयवोसीति यवान्पित्र
पात्रेऽपहतेति तिलान्पुनर्विष्णुपात्रे यवान् प्रादिप्य कुशत्रययवजलान्या
दाय ॥ ॐ अद्य विश्वे एकादशे दैवत भ्राद्धे एतत्ते अन्नं सोपकरणं परिविष्टं परि
वेष्यमाणमन्नं तत्सहितं वा स्व[illegible] इदं नमः ॥ इति प्रथमे विश्वेदेवे दद्यात्
एवं शिवादिपुरुषांतेभ्यः हत्वाऽपसव्येन पित्रे पुनर्विश्वेदेवे दद्यात् ॥ ततोऽन्नही
नं इति पाकम्यपत्नी मधुवातेति मंत्रं सहस्रशीर्षादि[illegible]ः सिप्रान इत्यादिक
मप्रतिरथं अन्यान्यपि पुराणेतिहासस्तोत्रादीनि पवित्राणि च जपेत् ॥ अंत
तो नमस्तुभ्यमिति श्लोकं पठेत् ॥ ततोऽपसव्येन सर्वप्रकारमन्नमुद्धृत्य मे

एकतिलजलान्याहृत्य ॥ ॐ अग्निदग्धेति मंत्रेण कुशोपरि विकिरेत २२ का॰ ॥
ततः सव्येनाचम्य ॥ हरिं स्मृत्वा ॥ गायत्रीम् मधुवातेति पठेत ॥ पिंडपातनो वं॰
र्थं एकादशस्थानेषु वितस्त्यादि प्रमाणांतानोनवाकं ॥ पूर्वदिशि नववेदीनि
र्माय ॥ ऽपसव्येन दक्षिणदिशि प्रेतपिंडार्थं एकां वेदीं निर्माय पुनः सव्येन पू
र्वदिशि विष्णुवेदीं निर्माय ॥ ततो वामहस्तधृतोपरि भागदक्षिणहस्तधृत
कुशमूलेन पूर्ववत्सव्यापसव्यक्रमेणैकादशसुवेदीसु अपहता ॥ इति मंत्रे
ण प्रादेशपरिमितां रेखां कुर्यात ॥ कुशमुत्तरस्यां दिशाक्षिपेत ततो दक्षेनैव
क्रमेणोल्मुकं भ्रामयित्वा कुशस्तरणं विधाय देवताभ्यः इति त्रिर्जपेत ॥ त
त एकादशपुटकानां मध्ये पूर्ववत्पुटकादशके यवजलगंधपुष्पाणि ध
॥२२ त्वा ॥ एकास्मिन पुटके पवतिलगंधपुष्पाणि धृत्वा पिंडस्थानेषु ऽवनेजनं द

31

२२ का
वं

दक्षिणपार्श्वे उत्तानमेवं तानि च दक्षिणाग्रानपर्यंतेन चालयेत् ॥ ततः
पूर्ववत्सव्यापसव्यादिक्रमेण तत्कालेन समीपे गंधपुष्पादिकं दत्त्वा कुशत्रय
यवजलान्यादाय ॥ ॐ अद्य विलोएकादशदैवतभ्यो द्वे एतानि गंधादिनि तेन
मः ॥ इति विश्वेभ्यो गंधादि दद्यात् ॥ अनेनैव क्रमेणान्येभ्योऽपि दद्यात् ॥ ततः पूर्ववन्मं
डलानि कुर्यात् ॥ ततः स्वाम्नपात्रेण सघृतमन्नमादाय ॥ पुटके जले दत्त्वा ॥ ॐ
अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा ॥ ॐ सोमाय पितृमते स्वाहा ॥ इत्याहुतिद्वयं जले
जुहुयात् ॥ अवशिष्टमन्नं विश्वादिनवपात्रेषूपसव्येन पितृपात्रे सव्येन द्वितीय
विस्तुपात्रे ॥ किंचित् दत्त्वा पिंडार्थं चावशेषयेत् ॥ ततोऽपसव्येन तिलघृतव्यं
जनयुतमन्नमादाय ॥ इदमन्नमेतद्भूमिस्वामिपितृभ्यो नमः ॥ इति भूस्वामिनो
॥२२॥ न्ने दद्यात् ॥ ततः सव्यं कृत्वा विश्वादिनवपात्रेषु यथासंभवं मन्नं परिविषय

पात्रेषु दत्त्वा ॥ तदुपरि द्विगुणितकांतरं दत्त्वा ॥ ॐ या दिव्या इति पठित्वा ॥ कुश
त्रययवजलान्यादाय ॥ ॐ अद्यैकादशाहे देवतस्यार्द्धविष्णो एष तेऽर्घन
मः इति दद्यात् ॥ शिवयमसोमधर्मराजहव्यवाहनसोमकालरुद्रपुरुषेभ्यो
दत्त्वा अपसव्येन पित्रे भोजनपात्रे पवित्रधारणादिकं कृत्वा मोटकतिल
जलान्यादाय ॥ ॐ अद्यामुकगोत्रपितर् अमुकप्रेतैकादशाहे देवतस्यार्द्धे
एष हस्तार्घस्ते मया दीयते तवोपतिष्ठतां ॥ इति पित्रे दत्त्वा ॥ सव्येनैकादशं पु
नर्विष्णवे दद्यात् ॥ ततः पवित्रवामहस्तजलपुतानि विष्णवादि पुरुषांतनव
द्वे कार्घपात्राणि न्यस्यैकैकस्य नद्वाद्दिणपार्श्वे ॥ ॐ विष्णवादिदेवेभ्यो स्था
नमसीति उत्तानमेव पात्रं स्थापयेत् ॥ अपसव्येन पितृअर्घपात्रं पित्रासनवामपार्श्वे
न्युब्जीकुर्यात् ॥ सव्येन विष्णवे स्थानमसीति द्वितीयविष्णवर्घपात्रे विष्णवासन

33

वेदइदंवर्हिरितीषीततदग्नावाह्यपवोसीतिविश्वान्देवान्भोजनपात्रेषुपवे २१ ना॰
न्विकीर्य ॥ ॐविश्वेदेवासइतिमंत्रंपठित्वा ॥ ॐआगच्छंत्वितिश्लोकंचपठेत् व॰
ततोपसव्यंकृत्वादक्षिणाभिमुखः ॥ ॐअपहताऽसुरारक्षांसीत्य
नेनपितृभोजनपात्रेतिलान्विकीर्य ॥ ॐयंतुनइतिमंत्रंजपेत् ॥ सव्यंकृ ग्रा
त्वा ॥ विश्वान्देवपुरूषांतंनवस्तुपात्रेषुपूर्वाग्रंपवित्रंधृत्वा ॥ ऽपसव्येनपित्र
र्घ्यपात्रेचपवित्रंधृत्वा ॥ सव्येनपुनर्द्वितीयविष्णुपात्रेपवित्रंधारयेत् ॥ एवं
४ दे सर्वत्रसव्यापसव्यकर्त्तव्यं ॥ ततः ॐशन्नोदेवीतिप्रत्येकंविश्वान्देवपा
त्रेषुजलेप्रक्षिप्याय ॥ सव्येनपित्रर्घ्यजलेधृत्वा ॥ सव्येनपुनर्विष्णुपात्रे
जलंधारयेत् ॥ एवमेवयवोसीतिपठन् ॥ तिलोसीतितिलान्गंधपु
॥२१ ष्पेतूष्णींप्रक्षिपेत् ॥ ततःएकंपात्रंवामहस्तेकृत्वातत्रस्थंपवित्रंभोजन

पसकं ४

ञ्जीपेत् ॥ ततः उत्तराभिमुखो दक्षिणोत्तरकमासादितकुशत्रयात्मकास
न दक्षिणके मध्यमे दक्षिणतः ॥ अग्रन्य उत्सृजेत् ॥ यवकुशजलान्यादाय ॥ ॐ
इदमासनं ते नमः ॥ इति प्रथमं यवजलं मोचनं तं वि वेदयेत् ॥ एवं द्वितीयं ध ३
शिवाय तृतीयं यमाय ॥ चतुर्थं सोमराजाय ॥ पंचमं हव्यवाहनाय ॥ षष्ठं साम
य ॥ सप्तमं कालाय ॥ अष्टमं रुद्राय ॥ नवमं पुरुषाय दत्वा ॥ अपसव्ये जानुमोट
श्रा ५६ कतिलजलान्यादाय पितृ वामजानुदक्षिणाभिमुखो भूत्वा ॥ ॐ अद्या
मुकगोत्रस्य पितुरमुकप्रेतैकोद्दिष्टदैवतश्राद्धे इदमासनं ते मयादीय
ते तवोपतिष्ठताम् इति पित्रे दक्षिणादिक्वास्थित मोटकरूपतिलजल
मोक्षितं निदध्यात् ॥ ततः सव्येन ॥ पूर्वासनदक्षिणकोऽवस्थित पश्चिमासन
पुनर्विश्वेदेवान् दद्यात् ॥ ॐ विश्वानी मदेवानन्दमावाहयिष्ये इत्युक्त्वा पं द

ततो होमांते ग्रहादिपूजनं गंधादिभिरभ्यर्च्य पक्वान्नेन बलिदानं ॥ अथ ये ॥ २० ना ॥
कादश देवताः श्राद्धे तत्र देवतास्तु विस्नु ॥ १ ॥ शिव ॥ २ यम ॥ ३ सोमराज ४ ॥ व
कव्यवाहन ॥ ५ सोम ॥ ६ काल ॥ ७ ॥ रुद्र ॥ ८ पुरुष ॥ ९ प्रेत ॥ १० विल्व ॥ ११
इति प्रथमप्रयोगः गोमयोपलिप्त भूमौ स्वासने ॥ उपविश्य प्राचीनोतरस्तादीपं प्र
ज्वाल्य श्राद्धोपहंत्तन काककुक्कुटादीन पश्यार्थं दीपभूमौ गोरसर्षपैस्ति
लैश्च विकरेत् ॥ ॐ अपवित्रः पवित्रो वेति श्राद्धवस्तूनि कुशत्रयानि तिजले
नाभिषिंच्य ॥ ततः कुशत्रयं तिलजलान्यादाय ॥ ॐ अद्यामुकगोत्रस्य पि
तुरमुकप्रेतस्यामुकदुर्मरणनिमित्तकदुर्गतिनिवारणपूर्वकोर्द्धदेहिकसं
प्रदानत्वयोग्यतासिद्धये नारायणबलि बल्यंगभूते कादश देवताश्राद्धमहं
॥ २० ॥ करिष्ये ॥ इति संकल्पं कुर्यात् ॥ ततो गायत्रीं त्रिजपित्वा ॥ देवताभ्यः त्रि

[illegible]
[illegible]
स्वाहा ॥१॥ ॐ [illegible] स्वाहा ॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा ॥ इदं प्रजापतये
ततः संस्रवप्राशनं ॥ अथाचमनः ॥ ॐ अद्य कर्त्तव्यनारायणबल्यंगभू
ते तत्होमकर्मणि कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थं इदं पूर्णपात्रं
प्रजापतिदैवतं अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणाय ब्रह्मणे दक्षिणां तु
भ्यमहं संप्रददे ॥ इति दक्षिणां दद्यात् ॥ स्वस्तीति प्रतिवचनं ॥ ततो ब्रह्मग्रं
थिविमोकः ॥ ॐ सुमित्रा न आप ओषधयः सन्तु ॥ इति पवित्राभ्यां प्रणीताजल
मानीय तेन शिरः संमार्ज्य ॥ ॐ दुर्मित्रास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च व
यं द्विष्मः ॥ इति मंत्रेणैशान्यां प्रणीतान्युब्जीकरणं ॥ ततस्तरणक्रमेण व
र्हिरुत्थाप्य घृताभिघार्य हस्तेन जुहुयात् ॥ ॐ देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा
गातुमित मनसस्पत इमं देव यज्ञं स्वाहा ॥ वाते धाः स्वाहा ॥ इति वर्हिर्होमः ॥

य॥ ॐ निष्कृत्यै स्वाहा॥ इदं निष्कृत्यै॥ ॐ प्रायश्चित्यै स्वाहा॥ इदं प्राय १८ ना॥ वि
श्चित्यै॥ ॐ भेषजाय स्वाहा॥ इदं भेषजाय॥ ॐ यमाय स्वाहा॥ इदं यमाय
॥ ॐ अंतकाय स्वाहा॥ इदं अंतकाय॥ ॐ मृत्यवे स्वाहा॥ इदं मृत्यवे॥ ॐ ब्रह्म
णे स्वाहा॥ इदं ब्रह्मणे॥ ॐ ब्रह्महत्यायै स्वाहा॥ इदं ब्रह्महत्यायै॥ ॐ विश्वे
भ्यः देवेभ्यः स्वाहा॥ इदं विश्वेभ्यो देवेभ्यः॥ ॐ द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा॥ इ
दं द्यावापृथिवीभ्यः॥ ततः स्थालीपाकेन द्वादशाहुतिकं॥ ॐ नाके देवा सती इ प
मे देवा मनयत्य धरे स्वाहा॥ ॐ नाके देवा सनाकं शिरे कायजियाके सेदुवा मदे स्वा
हा॥ ॐ दिवि विसर्व्यक्रंस्त जागतेन छंदसा ततो निर्भक्तो यो स्मान्द्वेष्टि यं च
नरि वयं द्विष्मो ... विष्णुर्व्यक्रंस्त ... छंदसा ततो निर्भक्तो यो स्मा
दौ १९ न्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो स्मादं ता दस्मै प्रतिष्ठायां गन्मसुवः स ज्योतिषा भूम

हितायस्वाहा॥ इदं लोहिताय॥ ॐ मेदोभ्यः स्वाहा॥ इदं मेदोभ्यः॥ ॐ मा
ꣳसेभ्यः स्वाहा॥ इदं माꣳसेभ्यः॥ ॐ स्नावभ्यः स्वाहा इदं स्नावभ्यः॥ ॐ अ
स्थिभ्यः स्वाहा॥ इदमस्थिभ्यः॥ ॐ मज्जभ्यः स्वाहा॥ इदं मज्जभ्यः॥ ॐ रेत
से स्वाहा॥ इदं रेतसे॥ ॐ पायवे स्वाहा॥ इदं पायवे॥ ॐ आयासाय स्वाहा॥
इदमायासाय॥ ॐ प्रायासाय स्वाहा॥ इदं प्रायासाय॥ ॐ संयासाय स्वाहा॥ इदं
संयासाय॥ ॐ वियासाय स्वाहा॥ इदं वियासाय॥ ॐ उद्यासाय स्वाहा॥ इदमुद्यासा
य॥ ॐ शुचे स्वाहा॥ इदं शुचे॥ ॐ शोचते स्वाहा॥ इदं शोचते॥ ॐ शोचमा
नाय स्वाहा॥ इदं शोचमानाय॥ ॐ शोचकाय स्वाहा॥ इदं शोचकाय॥ ॐ तप
से स्वाहा॥ इदं तपसे॥ ॐ तप्यते स्वाहा॥ इदं तप्यते॥ ॐ तप्यमानाय स्वाहा॥
इदं तप्यमानाय॥ ॐ तप्ताय स्वाहा॥ इदं तप्ताय॥ ॐ घर्माय स्वाहा॥ इदं घर्मा

तये ॥ ५ ॥ ओं वरुणस्योत्तंभनमसि वरुणस्य स्कंभसर्जनी स्थो वरुणस्य ऋत १८ ना··
सदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमासीद स्वाहा ॥ इदं वरुणाय ॥ ओं वायो ये ते स व··
हस्रिणो रथासस्तेभिरागहि नियुत्वान्त्सोमपीतये स्वाहा ॥ इदं वायवे ॥ ओं सो
मो धेनुं सोमो अर्वंतमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति सादन्यं विदथ्यं
सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै स्वाहा ॥ इदं कुबेराय ॥ ओं तमीशानं जगत
स्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयं स्वाहा ॥ इदमीशानाय ॥ ओं ब्र
ह्म यज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः स बुध्न्या उपमा अस्य वि
ष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः स्वाहा ॥ इदं ब्रह्मणे ॥ ओं स्योना पृथिवी नो भवा
नृक्षरा निवेशनी यच्छा नः शर्म सप्रथाः स्वाहा ॥ इदमनंताय ॥ इति दशदि
१८ ग्पालहोमः ॥ ओं लोमभ्यः स्वाहा ॥ इदं लोमभ्यः ॥ ओं त्वचे स्वाहा ॥ इदं त्वचे ॥ ओं लो

इदं रुद्राय ॐ यमाय त्वा मखाय त्वा पत्वाम रवस्य त्वा सूर्यस्य त्वा त

पसे देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि पूर्वं र

सोमाय स्वाहा ॥ इदं चन्द्रमसे ॥ ॐ भौमाय स्वाहा ॥ इदं भौमाय ॥ ॐ बुधाय स्वाहा ॥ इदं बु

धाय ॥ ॐ बृहस्पतये स्वाहा ॥ इदं बृहस्पतये ॥ ॐ शुक्राय स्वाहा ॥ इदं शुक्राय

ॐ शनैश्चराय स्वाहा ॥ इदं शनैश्चराय ॥ ॐ राहवे स्वाहा ॥ इदं राहवे ॥ ॐ के

तवे स्वाहा ॥ इदं केतवे ॥ ततो दिक्पालहोमः ॥ ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिं

द्रं हवे हवे सुहवं शूरमिन्द्रं ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघ

वा धात्विन्द्रः स्वाहा इदं इन्द्राय ॐ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे दे

वाँ आसादयादिह स्वाहा ॥ इदमग्नये ॥ ॐ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे

देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि अर्चिरसि शोचि

रसि तपोसि स्वाहा ॥ इदं यमाय ॥ ॐ नमस्ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बं

धमेतं यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे नाके अधि रोहयेनं स्वाहा ॥ इदं निर्ऋ

सिरो
चिरसि
तपासि
स्वाहा
[illegible]
...प
ते स्वाहा
इदं ग
णपते
स्पीय
स्वाहा इ
दं रुपी
य-स्त्र
स १

य २ यं वृ २

हा ॥ इदं मस्वाय ॥८॥ ओं, अग्नेस्तनूरसि विष्णवे त्वा सोमस्य तनू-
रसि विष्णवे त्वातिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृ-
ते विष्णवे त्वाग्नये त्वा रायस्पोषदा विष्णवे त्वा स्वाहा ॥९॥ इदं वि-
ष्णवे ओं विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे इंद्रस्य युज्यः
सखा त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोपा, अदाभ्यः, अतो धर्माणि धा-
रयन स्वाहा ॥१०॥ इदं विष्णवे ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा नि दधे प-
दं समूढमस्य पांसुरे स्वाहा ॥११॥ इदं विष्णवे ॥ ओं ब्रह्मजज्ञानं
प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन, आवः स बुध्न्या उपमा
, अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः स्वाहा ॥१२॥ इदं ब्रह्मणे
॥ ओं नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः बाहुभ्यामुत ते नमः स्वाहा ॥ १८ १३

वी द्यावापृथिवी ॥ ओं देव्यो वम्र्यो भूतस्य प्रथमजा मखस्य वोद्य शिरो
राध्यासं देवयजने पृथिव्या ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वा
हा ॥ इदं देवेभ्यो वम्रीभूताय ॥ ३ ॥ ओं इयत्यग्र आसीन्मखस्य तेद्य
सिरो राध्यासं देवयजने पृथिव्या ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वाहा त्वा ४
॥ ४ ॥ इदमिं यं त्यजते ॥ ओं इंद्रस्यौजस्थ मखस्य वोद्य शिरो रा
ध्यासं देवयजने पृथिव्या ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वा
हा ॥ ५ ॥ इदमिंद्रस्यौजस्याय ॥ ओं प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृ
ता ॥ अच्छा वीरं नर्यं पंक्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वाहा ॥ ६ ॥ इदं ब्रह्मणस्पतये ॥ ओं मख
स्य शिरोसि मखाय त्वा शीर्ष्णे मखस्य शिरोसि मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे स्वाहा ॥ ७ ॥ इदं मखस्य शिरसे ॥ ओं, अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना
धूपयामि ॥ देवयजने पृथिव्याः ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वा

43

ना १६ समधाविसृजः द्विपेत ॥ उपविश्य सपवित्रे प्रोदकस्य दकेन प्रद
दक्षिणमग्नेरमंत्रितं प्रयुज्य प्रणीतापात्रे पवित्रे निधाय पाणितं
स्तद्दक्षिणजानु ॥ कुशेन ब्रह्मणान्वारब्धः समिद्धतमे गौ स्रुवे
णाज्याहुतीर्जुहोति प्रोक्षणीपात्रे घृतशेषप्रक्षेपः ॥ ॐ प्रजाप
तये स्वाहा ॥ इदं प्रजापतये ॥ ॐ इन्द्राय स्वाहा ॥ इदमिन्द्राय ॥ इत्या
ॐ,अग्नये स्वाहा ॥ इदमग्नये ॥ ॐ सोमाय स्वाहा ॥ इदं सोमाय इत्या
ज्यभागौ ॥ ततोन्वारंभं विना ॥ प्रोक्षणीपात्रे घृतशेषप्रक्षेपोन
ॐ युंजते मन उत युंजते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वा
हा ॥ इदं युंजाय ॥ ॐ देवी द्यावापृथिवी मखस्य वामद्य शिरो राध्या
सं देवयजने पृथिव्या मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे स्वाहा ॥ इदं दे १६

णीपावेनिदधातवं॥प्राज्यस्थाल्यामाज्यंचरुस्थाल्यांतडुलान्
गंधप्रदिप्यस्यपंचरुंब्रह्मणाचाज्यंगृहीत्वाऽग्नेर्वायव्यांतदक्षि
णीज्ञामयित्वा॥ददितः॥प्राज्यंउत्तरतः॥स्रुवं॥युगपदग्नौश्र
यणाप्येनिदधात॥ततः॥कुशप्रज्वाल्यहविर्द्वयोपरिभ्रामयि
त्वावह्नौतत्प्रक्षिप्य॥स्रुवंत्रिःप्रतप्य॥संमार्जनकुशाग्रैरन्तर
तोमूलैर्वाह्यतः॥स्रुवंसंमृज्यप्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य॥पुनःत्रि
प्रतप्यस्रुवंदक्षिणतोनिदध्यात॥ततः॥प्राज्यमग्नितस्तरोः
पूर्वेणानीयाग्नेरुत्तरतोनिदध्यात॥पश्चमेनचरुमानीयाज्यस्य
तरतोनिदध्यात॥ततः॥प्राज्यंप्रोक्षणीवदुत्पूयावेक्ष्यसत्व
पद्रव्येतन्निरस्यपुनःप्रोक्षणीमुत्पूय॥ततःउपयमनकु
शानवामहस्तेकृत्वा॥प्रजापतिंमनसाध्यात्वा॥तूष्णींघृताक्ता

र्य कुशैराच्छाद्य ब्रह्मणो मुखमवलोक्याग्नेरुत्तरतः कुशोपरि निदध्यात् । त १५ कां
तः परिस्तरणं बर्हिषश्चतुर्थभागमादायाग्नेयादीशानांतं ब्रह्मणोऽग्निप व
र्यंतं नैर्ऋत्याद्वायव्यांतं अग्नितः प्रणीताः पर्यंतं । ततोऽग्नेरुत्तरतः पश्चिमदि
शि पवित्रछेदनार्थं कुशत्रयं पवित्रकरणार्थं साग्रमनंतर्गर्भकुशपत्रद्वयं प्रो
क्षणीपात्रं आज्यस्थाली चरुस्थाली संमार्जनार्थं कुशाः ३ उपयमनकुशाः स
मिधस्तिस्रः । स्रुवः । आज्यं चर्वार्थं तंडुलाः दुग्धं पूर्णपात्रं पवित्रं छेदनकुशा
नां पूर्वपूर्वदिशि क्रमेणासादनीयं । ततः पवित्रछेदनकुशैः पवित्रे छित्वा
सपवित्रकरेण प्रणीतोदकं त्रिः प्रोक्षणीपात्रे निधायानामिकांगुष्ठाभ्यां
पवित्रे गृहीत्वा तज्जलं किंचित्त्रिरुत्क्षिप्य प्रणीतोदकेन प्रोक्षणीमभिषिं २
॥१५ च्य प्रोक्षणीजलेन यथासादितवस्तु सेचनमग्निप्रणीतयोर्मध्ये प्रोक्ष

कुशकण्डिकभूमिसमूहनानंतरं गोमयोदकेनोपलिप्य ॥ ध्रुवमूले
नमकाद्देशमात्रमुत्तरोत्तरक्रमेण त्रिरुल्लिख्योल्लेखनक्रमेणानामिकांगु
ष्ठाभ्यां ॥ द्वाभ्यांमुद्धृत्य जलेनाभ्युक्ष्यान्वीनकांस्येनाग्निमानीय स्वाभिमुखं
निदध्यात् ॥ ततः पुष्पचंदनतांबूलवस्त्राण्यादाय ॥ ॐ अद्य कर्त्तव्यनारायणी
बलिहोमकर्मणि कृताकृतावेक्षणरूपकर्मब्रह्मकर्तुममुकगोत्रममुकशर्म ब्रह्म
णं ब्राह्मणमेभिः पुष्पचंदनतांबूलवासोभिर्ब्रह्मत्वेन त्वामहं वृणे ॥ इति ब्रह्म
णो ब्रह्मवरणपात् ॥ तस्यैवाचार्यवरणयात् ॥ वृतोस्मीति प्रतिवचनं ॥ अग्नेर्द
क्षिणतः शुद्धमासनं दत्त्वा तदुपरि प्रागग्रान्कुशानास्तीर्य ॥ अग्निप्रदक्षि
णं कारयित्वा ॥ अस्मिन्कर्मणि त्वं मे ब्रह्मा भव इत्यभिधाय भवामीति तेनोक्ते तदु
परि ब्रह्माणमुदङ्मुखमुपवेशय प्रणीतः पात्रं पुरतः कृत्वा वारिणा परिपू
र्य यथाविहितं कर्म कुरु कर्वाणीति ब्राह्मणो
वदेत् ॥

वेषु सानकाले षा ऽध्रुं म्मीपीपिकल्पतामस्मिल्लोके गतं ध्रुं समा ॥ इतिमं १५ ना॰ व॰
त्रेण तर्पयेत् ॥ ततः सर्वेन नामापि पेत् ॥ ॐ अतसीपुष्पसंकाशं पीतवसस
मच्युतं ये नमस्यंति गोविंदं न तेषां विद्यते भयं ॥ १ ॥ ॐ अनादिनिधनं देवं शं
खचक्रगदाधरं अच्यपुंडरीकाक्षं तेन मोक्षमहं भजेत् ॥ २ ॥ ततो गोविं
दानं ॥ उक्तं च तर्पणैर्यावने तुष्टं मद्द्यात्ययास्त्विनीमिति गोविप्रो गंधादि सा
भिर्न्यर्च्य कुशाद्यादाय ॥ ॐ अद्येत्यादि० अमुकगोत्रस्य पित्र रनु
कपितस्य अमुकद्वर्मणः निमित्तिकद्गीतिनिवारण पूर्वकोर्द्धदेहिकसंभव
नत्व पेग्यतासिद्ध्येक र्तव्यनारायणबल्यांगभूतं कृते तद्द्रव्यस्मरणे दे
वतर्पणसांगतासिद्ध्यर्थमिमांपयस्विनीं गां रुद्रदेवतां सप्रवातमो ल्यो पक
ल्पितं द्रव्यं यथानामे त्यादिनाद्द्यात् ॥ ततः दक्षिणां दद्यात् ॥ ततो होमः

कानि॥७॥ ॐयमानेकव्यवाहनत्वंचिन्मन्यसेरयिंतन्नोगीर्भिःश्रवा
घ्यंदेवत्रापनयधुवं॥८॥ ॐयमश्विनासरस्वतीहविषेंद्रमवर्द्धयन्सवि
भेदवलंमघोन्नमुत्थापास्वरेसचा॥९॥ ॐयेदेवाऽग्निनेत्रापुरसदस्ते
भ्यःस्वाहायेदेवायमनेत्रादक्षिणसदस्तेभ्यःस्वाहा॥येदेवाविश्वदेवनेत्राः
पश्चात्सदस्तेभ्यःस्वाहा॥येदेवामित्रावरुणनेत्रावोत्तरसदस्तेभ्यःस्वा
हा॥येदेवासोमनेत्राउपरिसदोदुवस्वतस्तेभ्यःस्वाहा॥१०॥ ॐमन्ववेपस्ता
यंकोधापिनिरसेयोगायथाकारथंश्लोकयामिस्तारंद्वेमापविमोकार
मुकूलनिकूलेभ्यःत्रिष्ठनेवपुषेमानस्कृतंसीलापंजनाकरीनेज
सेकोपकारीयमायास्तुन॥११॥ इतियमतर्पणं॥अथप्रेततर्पणं॥प्रेतमन्त्राध्या
त्वाऽपसव्येनमकुपदस्तैलेनतर्पयित्वा॥ ॐयेसमानासमनसोजीवाजी

द्यावापृथिवीभ्याᳪं स्वाहा ॥२॥ ओं यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तप १३ का व
से देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः सᳪं स्पृशस्पाहि अर्चिरसि शो
चिरसि तपोसि ॥३॥ ओं ककादिमग्निं पहिलोमिद्रं पमरुजं गच्छतुर
पुकहः इ देवापमितरे जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥४॥ ओं य
माघपमस्तुनर्पवभ्यो वतेकाᳪं संवत्सरस्य पर्वपणी परिवत्सरस्य विजा
तामिदावत्सरस्य पाति समीमिद्वत्सरस्य पाति स्कि वत्सरीवत्सरस्य विजर्जग
ᳪं संवत्सरस्य पलक्निमनभ्यो जिनसंघᳪं साधेभ्यो च मन्त्रं ॥५॥ ओं
पमेनरत्नेत्रितपेनताप्रुनगिंद्रनेनपमोऽध्यातिप्ततगंधर्वोऽरूफरसा
मगभाम्तत्तरूहस्वंवसकोनिरुपः ॥६॥ ओं नसियमोनस्यादितोनर्वम
॥१३ सित्रितेगु नवतेन नसिसोमेन समकविपटनापहुस्तेत्रानिदिववंध
हे

रितसे भवंति ॥१२॥ ओं बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि महस्ते सतो म
हिमा पनस्यतेद्धा देव महाँ असि ॥१३॥ ओं बट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव
महाँ असि मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यं ॥१४॥ ओं श्रा
यंत इव सूर्यं विश्वेदिंद्रस्य भक्षत वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम
॥१५॥ ओं अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् तन्नो मि
त्रो वरुणो मामहंतामदितिः सिंधुः पृथिवी उत द्यौः ॥१६॥ ओं आकृष्णेन रजसा
वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना
नि पश्यन् ॥१७॥ इति रुद्र तर्पणं ॥ अथ यम तर्पणं ॥ ओं यमाय त्वांगिरस्व नद
ते पितृमते स्वाहा धर्माय स्वाहा धर्मपित्रे ॥१॥ ओं यमाय स्वाहा अंतकाय स्वाहा
मृत्यवे स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा ॥ ब्रह्महत्यायै स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥
त्या

जनं हेदः सेधुमाभ्युंजपंतमनुयाम्स्वर्वृद्धसे ॥५॥ ॐ अयं वेनश्चोदयात्पृश्नि १६ नाः व
गर्भा ज्योतिर्जरायुः रजसो विमाने इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मति शि
भिरिहंती ॥६॥ ॐ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः आ
प्रा द्यावापृथिवी अंतरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥७॥ ॐ आ न इडाभि
र्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं नो ५
जगदभिपित्वे मनीषा ॥८॥ ॐ यद्द्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य सर्वं तदिंद्र व.३
ते वशे ॥९॥ ॐ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य विश्वमाभासि रोचनं
॥१०॥ ॐ तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं संजभार यदेदयु
क्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥११॥ ॐ तन्मित्रस्य वरुणस्या
१२ भिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे अनंतमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्ध

द्रा २ दि सि

पत्वा सेन मदे [illegible] देव [illegible] वरेण्य [illegible] ॥१॥ ॐ विष्णोक
र्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे इंद्रस्य युज्यः सखा ॥ त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णु
र्गोपा अदाभ्यः अतो धर्माणि धारयन् ॥११॥ ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे
पदं समूढमस्य पांसुरे ॥१२॥ ततः पुरुषसूक्तेन प्रत्यृचं तर्पयेत ॥ इति विष्णु
तर्पणं ॥ अथ रुद्रतर्पणं ॥ ॐ विभ्राड् बृहत्पिवतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञप
तावविह्रुतं वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा विराजति ॥१॥
ॐ उदुत्यं जातवेदसं देवं वहंति केतवः दृशे विश्वाय सूर्यं ॥२॥ ॐ येन पावक च
क्षसा भुरण्यंतं जनां अनु त्वं वरुण पश्यसि ॥३॥ ॐ दैव्या वध्वर्यू आगतं रथे
न सूर्यत्वचा मध्वा यज्ञं समंजाथे तं प्रत्नथायं वेनश्चित्रं देवानां ॥४॥ ॐ
तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं वर्हिषदं स्वर्विदं प्रतीचीनं व

॥ सवैया ॥ कालकी बैसम रहे मनही र
दिन मानक के प्रत नही कछु लाजे ॥ सेव
का को जिहि हेतु ध के प्रति कुपल ची रस
री रहि साजे ॥ बारज को सब न्यो गुहि
को मको बीरपनारज बासु विराजे ॥
देहन ही मन माहि प्रनंद सु सबको
को रूपपद मनि राजे ॥ ५ ॥ चित्रनी
चिहन ॥ दोहा ॥ चित्र रूप मन मचित्र
नी अतबचित्र रसबीत ॥ चितलावत
स मका मतजनि रिषचित्र संगीत ॥

ई॥ नहि जानी नहि दुरबली नहि लघु
दीरघ अंग॥ अत बिचित्र चित चित्रनी
लो बरन बरन अनंत कुरंग॥१॥ कपै छंद॥
अमल कमल दल नवरन नैन अंचल अ
नीयारे॥ मधुर मधुर मुख बरन बार
कुन्तवत करन कारे॥ लघु दीरघ नहि अग्र
गकी रबतन गारब जनावत॥ मनभाव
अग्र तन होत प्रथपरमल बढ जावत॥ ग्री
ना कपोत घंघट तुरीगाति गडंद प्रानं
द जिहि॥ सीलवंत वविचित्र चितकादली

पंमनु गनघतिहि ॥८॥ सवैया ॥ काम ३ 55
कौ धाम बनौ अस्तुति कोमल बार कोनामु
न हीं मग जाके ॥ कर तल होत न होत सु
दीरघ ता सु मनोमधु कं उपताके ॥ बे
हैन री विरलौं विवन दृछन पेसजल रीति
छन वाके ॥ राम कृपा दिन काम की कै
लि कै श्रैं सी है जामिन धाम पधो कांके ॥
९ ॥ चिहन संछनी ॥ तन दीरघ दीरघम
पा कर पाद दीरघ नाम ॥ वलतत्रो
लकु ताल गति जान संछनी नाम ॥१०
संषिन नित कनक सम क्वन दुर बलदी

रघदेह॥ निकसै स्रव लंबत तव लैरान संघ
नीदेह॥११॥ छपै छंदा लघ लोचन स्त्र कु
कुटलं लन्त्रीव पगदार घनानी॥ सदा पीत
तनु रहे जठर कटलों केजानी॥ कुच सू
छम मन कुटल भ्राधिक ता मिकतीहि
कामिनी॥ उपरन कुसम सत्र रवसन प्री
तवा रत बुहजा मिनी॥ पुन बहि लपट
तरित समे॥ उपरन बलावत द्रिढ की दे
सुरत करत हावत नही सैन प्री पेम्बाह
तही दे॥१२॥ सवैया॥ प्रीत करी नीतन जान
ते नेकहूं का सकलोल के भ्रातुर मानी॥

पेटकीबातनऊजानतछुधातुरकेंडपजे४
नकोबासुकरानी॥कारूसौंनैनकोबा
नकरेसमलछनहीनजऐगुनटानी
॥पापकीऐप्रिनकोटकपूनबपावत
सोनरगुरूकीयोनानी॥१३॥बिरनरक्त
नी॥दोहा॥तनुनारीनारीसुजानारीऊ
र्जिप्रनंदा॥नारागीवनितंबपुगबलत
रक्तनीमंदा॥१४॥चौपैया॥सदऊदस
दकदापोरहैंपानंदक्वबननकाहूक
हैंप्रवनीऊमततिभ्रापपुकारे॥लाज

बृछकोमूलऊपारे॥आकासघर्मै
कोनागहिपारे॥८॥पछारमनऊंग
बिपारे॥कहिअरुजंघकलाइमोटी
॥करतलपुहुंप्रगुयाछोटी॥निस्र
कुचनअप्रमसरवपकरै॥गुरुजनसं
कलमनमहिघरे॥१५॥दोहा॥अप
ऊ जसकीसलताधरी॥वोकुलजनन्तृ
श॥पगबंधनअपकृतकोहसतनीह
सतमुजाइ॥१६॥सवैया॥कामकल
लसमेंमतआतुरपाइऊंनेपगाग्री

वलैमारे॥जौंनकठौरछुटेस्रमदोजु य
नारकहीनिरवारनपारे॥कंद्रपगंघ
गयंदवहेस्रुतकोककलाइहिजेद
क्विारे॥केलमफेनरहारतबेगह
नेकेनहक्तनीकोतनुहारे॥१३॥सो
रठा॥विद्रनहरनीजानकंषनरूप
तुरंगुनी॥हक्तनीरक्तमसानपद
मनिकीऊपमानही॥१८॥दोहा॥ब
टकरपलवचिवननिवसंषनासर
र॥धादसहस्तनिपानीयेशहिविद्य

जैनि गैंजनी रा ॥ १५ ॥ दुतीया षंड ॥ पृथ
जात ॥ दोहा ॥ मन कुरंग जै हय विष
य प्रगट पुरज्झ टैं वीर ॥ नषसष लो
लछन सकल कहौं विचार विचार ॥
२० ॥ मन के लछन ॥ सूछम कूमल
तन वचन सील व्रत सु रज्ञान ॥ रति
विनोद प्रत रुचवत दीस स्याकरत प
हि स्यान ॥ २० ॥ लछन कुरंग ॥ मधुर
वचन मृग मध्य तन चपल बुध वि
त धीर ॥ चतुर स्याय ग्रव रहा सुमुष

61

कामीकनक सनीव ॥२१॥ लछनविषम ६
॥ विषमजान जानी पुरषदाता कूंकसु
नोऊ ॥ कपटीकष्ठलंपटरठीकाम
केलबुरुचाऊ ॥२२॥ लछनतुरंग ॥
तनदीरघ द्रीरघवननदीरघनषमख
अंग ॥ सुजगतर नसंगाही स्वतश्रावक्ष
अधिकतुरंग ॥ २३ ॥ सोरठा ॥ चतुर
षष्टनवजानवाद सकरपलवप्र
गटि ॥ मदनांक सपरवानमनन्ना
दजानता ॥ २४ ॥ वितीयाषडु ॥ कसापु
चतुर

षुपदमनितरनकमरतयंकोनाम॥
ऊजेपरसहितवढेयंअक्रूरनकौन
होकाम॥२५॥ह्यपकरनीहरनीह्वन
बृषभसंषनीसंग॥इनकेसंगसु
षअकूपजेवढेप्रेंमदुहूंउग्रग॥२६॥बृ
षमकुरंगनीसंगटौरतुरंगतुरंग
नी॥अनवृषबइनकेअंगप्रगटऊब
रतिजानीये॥२७॥सोरठा॥औनतुरंग
नीसंगपुरषबृषमकरनीत्रियाइन
केजनमअकचापुगटनीचरतजा

63

जानी ये ॥२६॥ दोहा ॥ है हरनी अतकू ७
चरतति हर तकरन अतिनी वा ॥ नरना
री तजयो अधिक तौ सुष से जा बीच
२७॥ ऐसी जोन गंभीर मदनां क मनैं
सोच है ॥ तौ सुष होइ सनीर कों कस
रइ वकूर्त्तू या ॥२८॥ चतुर्थ षंड ॥ दोहा
॥ जिहतीय कों रित सुचनहीं पीयप्रि
लसे जो ताहि ॥ जा भिन मदतन होइ
कछु वृथा सकल ग्रमसाहि ॥२९॥
दोहा ॥ ग्रन सुचतीय पुर षबू भिलेक

64

तो कोक कि नाइ॥ जैसे रोगनि का
जो पथ्य अमृत जी पजाइ॥३०॥ जो
न जानै कोक पडु करै सुजतन क्षि
रात्र्प्रत सु षडु पजे रवैन कों रित सु
ख माने नार॥३१॥ निवास मैन॥ दोहा
॥ मैन नाम के वास दिस वस्त्र सदा
अंग अंग॥ सोवत मदन जगाइ के
पीय विलसै ती यसंग॥३२॥ पघडी
छंद॥ पडु वक्र मैत सी मंत का मा
ति हगपे देस रित कुचे नाम॥ दुती

पाड्गि गवुं बनकरेंत ॥ द्वितीयासप्ट
देतकुअंधरदंत ॥ पञ्चोपकामग्रा
वेकपोल ॥ कस्तुवनषंडुनअंतक
लोल ॥ ग्रीवांनपांचषटकाषमैन
॥ दोऊ ओरकहेनप्रदानदैना ॥ मातें
करमरदनऊरऊरोज ॥ तरोवक्षग्रा
इनिफ्रमनोज ॥ ठाठेमनमपदीपरे
किचार ॥ करमरदनयोंइकतारतार
॥ नऊमीनाजकटदसमीहोइ ॥ कर
मरदनकाजेंअंगदोइ ॥ इकादसम

नखिउजगनिवास॥ तहांसदनधाम
कोमिलेवासा॥ दिनजेकीजेयरप्र
संगा॥ तोड़वेनरकोश्रतश्रनंगा॥ छा
दसीजघस्रावेअंनगा॥ दितरवनत्रिये
दसगुलफसंगा॥ चऊदसकेंवरने
करेनिवास॥ ३ मावसपगांअंगुष्ट
पास॥ कमरदनपोरकितारतार॥
ईडीविद्य॥ कुचऊपावेविचारा॥ ३३॥
दोहा॥ ७ं मावसऊवाविसलपगांग्र
गुष्टश्रनगा॥ ३ मागाऊतरेपोरत्रिय